

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรม และสภาพแวดล้อม การเรียนการสอน ภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุของอาจารย์ ในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการสอน และการได้รับการศึกษา หรืออบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ

สมมติฐานในการวิจัย คือ อาจารย์พยาบาลที่มีอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติด้านการสอน และการได้รับการศึกษาหรืออบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ภาคนิพนธ์ ในด้านการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน ในวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุแตกต่างกัน

ประชากร คือ อาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอนภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ในทุกภาคของประเทศไทย ในวิทยาลัยพยาบาล 26 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 79 คน

กลุ่มตัวอย่างสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ คือ อาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอนภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ พ.ศ.2540 ในวิทยาลัยพยาบาล ทั้งหมด 23 แห่ง จำนวน 68 คน

กลุ่มตัวอย่างสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพคืออาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอนภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ พ.ศ.2540 ในวิทยาลัยพยาบาลโดยจำแนกวิทยาลัยพยาบาลออกเป็น 5 กลุ่ม ตามเขตที่ตั้งของวิทยาลัยพยาบาล และเลือกสัมภาษณ์ภาคละ 1 แห่ง ยกเว้นภาคกลางเลือก 2 แห่ง โดยผู้วิจัยเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ จำนวน 76 ข้อ และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคนิพนธ์ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ จำนวน 50 ข้อ

การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาพยาบาล และพยาบาลผู้สูงอายุ จำนวน 8 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงและความครอบคลุมของเนื้อหาวิชา ทดสอบหาความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha) โดยนำไปทดลองใช้กับ อาจารย์พยาบาลผู้จัดการเรียนการสอนภาคนิพนธ์ที่วิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนี นครราชสีมา วิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนี วาชนารี วิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนี ศรีษะเกษ วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก รวมจำนวน 20 คน ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถาม

ทั้งหมดเท่ากับ .97 และเมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวม ข้อมูลจากตัวอย่างประชากรทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว นำมาหาค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งหมด อีกครั้ง ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .96 สำหรับการหาความเชื่อถือของแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำผลการสัมภาษณ์มาพิจารณาถึงความเข้าใจ และพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาข้อบกพร่องรวมทั้งแนวทางการสัมภาษณ์และเทคนิคการสัมภาษณ์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถาม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ และรับคืนทางไปรษณีย์ แบบสอบถามที่ส่งไปทั้งสิ้น 68 ฉบับ ได้รับคืนมาและเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 63 ฉบับ เป็นแบบสอบถามซึ่งไม่สมบูรณ์ 2 ฉบับ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ โดยเดินทางสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จำนวน 6 แห่งใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 6 สัปดาห์

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC⁺ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และไคสแควร์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาถอดเทปเป็นรายบรรทัด และจัดหมวดหมู่ความรู้ที่ได้ นำมาเขียนบรรยายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ในด้านการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล การเรียนการสอน รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน และอธิบายถึงความหมายและความเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ในวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ

สรุปผลการวิจัย

1 การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ของอาจารย์พยาบาล ในด้านการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.25, 4.05, 4.10$ ตามลำดับ)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล พบว่า

1. ด้านการวางแผน พบว่า อาจารย์พยาบาลมีการประชุมปรึกษา และศึกษาถึงลักษณะวิชา วัตถุประสงค์ของวิชา พร้อมทั้งวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ และประสานงานกับแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. ด้านการดำเนินการ พบว่า อาจารย์พยาบาลใช้วิธีการสอนหลายวิธีผสมผสานกัน และมีการกำหนดให้นักศึกษาจัดกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ หรือสถานสงเคราะห์ เพื่อให้ นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

3. ด้านการประเมินผล พบว่า เกณฑ์การประเมินผล และวิธีการประเมินผล ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติของอาจารย์พยาบาล

1.2 สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนทางกายภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) และสภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.90$)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล พบว่า

1.สภาพแวดล้อมทางกายภาพ พบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในโรงพยาบาล ไม่ค่อยเหมาะสม แต่ภายในสถานสงเคราะห์มีความเหมาะสมมากกว่า

2.สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม พบว่า อาจารย์พยาบาล พยาบาลประจำการ และนักศึกษาพยาบาลมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

2. การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ของอาจารย์พยาบาล จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการสอน และการได้รับการศึกษา หรืออบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1 การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ของอาจารย์พยาบาล

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ของอาจารย์พยาบาล ทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเนื่องจากได้มีการแยกวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ออกจากวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เป็นจำนวน 2 หน่วยกิต ตามนโยบายของ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ปรับปรุงหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2537 เพื่อความก้าวหน้าทางการพยาบาล และสอดคล้องกับปัญหาสังคม ทำให้เกิดความชัดเจนของเนื้อหาวิชา ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุของอาจารย์พยาบาลอยู่ ในระดับสูงได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ลินดา คล้ายปักซี่ (2538) ที่พบว่า ควรจัดรายวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุแยกเป็น 1 รายวิชาและเมื่อวิเคราะห์ในแต่ละด้าน พบว่า ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พบว่า อาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นผู้นำที่จะรับผิดชอบ ในการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ในวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ คืออาจารย์ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาโท หรืออาจารย์ที่จบเฉพาะทางการพยาบาลผู้สูงอายุ หรือเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุมาก่อน เนื่องจากอาจารย์จะมีความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุเป็นอย่างดี และสามารถที่จะกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ในวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการวางแผน อาจารย์พยาบาล มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ในด้านการวางแผน อยู่ในระดับสูง แสดงว่าอาจารย์พยาบาลมีความรู้ ความเข้าใจ และให้ความสำคัญ เกี่ยวกับ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ จากการสัมภาษณ์พบว่าในชั้นวาง

แผนจะมีการประชุมอาจารย์ในภาควิชา ซึ่งทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อเกิดความเข้าใจ ถึงลักษณะวิชา วัตถุประสงค์ของวิชา การติดต่อประสานงาน และมีการกำหนดกิจกรรมที่จะให้นักศึกษาปฏิบัติ เลือกแหล่งฝึกปฏิบัติตลอดจนกำหนดเกณฑ์การประเมินผลร่วมกัน เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้า และนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น ซึ่งการวางแผนที่ดีจะสามารถช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานที่ดี และเกิดผลการปฏิบัติที่ดี สอดคล้องกับ นันทนา น้าฝน (2527) กล่าวว่า การวางแผนการจัดการเรียนการสอน และนิเทศในตึกผู้ป่วย เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะเป็นการจัดขอบเขตความรู้ ประสบการณ์ และสิ่งที่นักศึกษาพยาบาลจะต้องเรียนรู้ตามหลักสูตร และ Schweer Gebbie (1976) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนการสอน และการเลือกประสบการณ์ในตึกผู้ป่วย จะทำให้มีการกำหนดพฤติกรรม และเกิดผลของการเรียนรู้ในตึกผู้ป่วย ซึ่งกิจกรรมในเรื่องการวางแผนและชี้แจงกิจกรรมการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติให้นักศึกษาทราบก่อนปฏิบัติจริง เป็นกิจกรรมที่มีระดับสูงสุด และกิจกรรมในเรื่องการศึกษาปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ ในสถานสงเคราะห์และชุมชน ก่อนนำมาวางแผนการศึกษาออกสถานที่ อยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจากในบางวิทยาลัยไม่ได้มีการจัดนักศึกษาให้ฝึกในสถานสงเคราะห์และชุมชน จึงไม่มีกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดในบางเรื่อง เช่น ไม่มีสถานสงเคราะห์ สถานสงเคราะห์ที่อยู่ไกล เวลาในการฝึกปฏิบัติสั้น ไม่มีอาจารย์ออกนิเทศในชุมชน มีหลักสูตรซ้ำซ้อนกันในช่วงฝึกภาคปฏิบัติ

ด้านการดำเนินการ อาจารย์พยาบาล มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ในด้านการดำเนินการ อยู่ในระดับสูง แสดงว่าอาจารย์พยาบาลมีการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์พยาบาลมีการนำกิจกรรมและวิธีการสอน ที่ได้กำหนดมาปฏิบัติซึ่งก็พบว่า อาจารย์ใช้วิธีกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนหลายๆ วิธีผสมผสานกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น สัมผัสกับสื่อที่มีคุณค่า เหมาะสม เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรง และมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจารย์ได้พยายามจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาได้คิด วิเคราะห์ อภิปรายถึงปัญหา และการแก้ปัญหาของผู้สูงอายุ รวมถึงการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จำนวนอาจารย์จะมีจำนวนน้อยและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในแหล่งฝึกปฏิบัติภายในโรงพยาบาลจะยังไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุเท่าที่ควร แต่จำนวนผู้สูงอายุที่มีและสภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคมที่ดี ทำให้นักศึกษาสามารถที่จะนำความรู้จากภาคทฤษฎีมาปฏิบัติกรพยาบาล โดยมีอาจารย์เป็นผู้ชี้แนะแนวทาง และให้ความช่วยเหลือถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ซึ่งพบว่านักศึกษาพยาบาลมีความรู้ และความเข้าใจผู้สูงอายุมากกว่านักศึกษาพยาบาลหลักสูตรเดิม ที่ยังไม่ได้แยกวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุออกมาเป็น 1 รายวิชาทั้งนี้อาจารย์ส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ทางด้านการสอนมาก่อนและมีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี ร้อยละ 44.6 ซึ่งเป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลทำให้อาจารย์พยาบาลมีวุฒิภาวะสูงขึ้น มีโอกาสศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ ได้มากขึ้น

รวมทั้งมีความสามารถในการคิดตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ได้ (Goldenberg & Iwasiw, 1988) สอดคล้องกับ สุนธิสา วลัยเพชร (2533) พบว่าพยาบาลที่มีประสบการณ์มากกว่า มีความสามารถในการปฏิบัติงานมากกว่า พยาบาลที่มีประสบการณ์น้อยกว่า นอกจากนี้ วิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่จัดให้มีการช่วยเหลืออาจารย์ ที่สำเร็จการศึกษาใหม่หรือโอนย้ายมาใหม่ โดยการใช้ระบบพี่เลี้ยง (พินิจ ปรีชาพันธ์, 2531) สอนงานและเป็นที่ปรึกษาแก่อาจารย์เหล่านั้น รวมทั้งมีการจัดการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในคลินิก เป็น การจัดการศึกษาอบรมที่มีความเฉพาะเจาะจง โดยมุ่งเน้นให้ผู้รับการศึกษอบรม สามารถเป็นครูพี่เลี้ยงใน แหล่งฝึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีเนื้อหาในการศึกษาอบรม เกี่ยวกับระเบียบวิธีการสอน การบริหาร และ การนิเทศการพยาบาล การสอนการพยาบาลในคลินิก การประเมินผลในคลินิก และต้องผ่านการฝึกสอนใน คลินิกด้วย (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา, 2536) อาจารย์พยาบาลจะสามารถนำความรู้ที่ได้ จากการศึกษาอบรม เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการการเรียนการสอน ในภาค ปฏิบัติและจากผลการวิจัยพบว่า อาจารย์พยาบาลมอบหมายให้นักศึกษาพยาบาล ได้มีการฝึกปฏิบัติการ พยาบาลผู้สูงอายุ ในห้องปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุก่อนการฝึกปฏิบัติจริงอยู่ในระดับต่ำ และการสอนและ สาธิตวิธีการปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุ ให้นักศึกษาพยาบาลดูเป็นตัวอย่างก่อนปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปาน กลาง ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ กล่าวถึงแนวคิดและการพยาบาลผู้สูงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตสังคมและจิตวิญญาณ การส่งเสริมพัฒนางิตตามวัย ทฤษฎีการสูงอายุ ฝึก ประสบการณ์การใช้กระบวนการพยาบาล ในการดูแลผู้สูงอายุ ในภาวะปกติและภาวะสุขภาพเบี่ยงเบน การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพ บทบาทของครอบครัว และชุมชนที่มีต่อผู้สูง อายุ สิทธิของผู้สูงอายุและแหล่งบริการผู้สูงอายุในจำนวน 2 หน่วยกิต (กระทรวงสาธารณสุข, 2539) จาก ลักษณะวิชา และเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่จำกัด ประกอบกับการฝึกภาคปฏิบัติเป็นการเปิด โอกาสให้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง มีโอกาสฝึกปฏิบัติการพยาบาล ได้ทดลองที่จะนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการ ปฏิบัติ (Learning by doing) (กุลยา ตันติผลาชีวะ , 2536) ซึ่งสอดคล้องกับ Henderson กล่าวว่า ครู จะสอนเกี่ยวกับการให้การพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เมื่อครูเป็นผู้สาธิตการพยาบาลนั้นให้นักศึกษาดู เอง ฉะนั้นอาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่จึงได้จัดให้นักศึกษาพยาบาลแก้ปัญหาทางการพยาบาล ในการฝึกปฏิบัติ การพยาบาลผู้สูงอายุ นอกเวลาราชการ อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากภาวะขาดแคลนอาจารย์พยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขทำให้อาจารย์ ต้องรับผิดชอบงานมากกว่าปกติ (วรรณวิไล จันทราภา และคณะ, 2535) ทำให้ไม่สามารถกำหนดให้อาจารย์นิเทศการฝึกปฏิบัติงานนอกเวลาได้ ซึ่งสอดคล้องกับสุวดี ชูสุวรรณ (2539) พบว่าการจัดประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติงานเวร ป้าย ดึก สำหรับนักศึกษาพยาบาลนั้น อาจารย์ พยาบาลไม่ได้ตามนิเทศในเวร ป้าย ดึก ประกอบกับเวลาในการฝึกปฏิบัติมีจำนวนน้อย (1 หน่วยกิต) และมีการฝึกในสถานสงเคราะห์และชุมชน อาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่จึงจัดให้มีการฝึกปฏิบัติในเวลาราชการ นอก จากนี้ยังพบว่าอาจารย์มีการจัดซ่อมการฝึกปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุ เมื่อไม่ผ่านตามเกณฑ์การประเมินผล การฝึกภาคปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นการจัด เพื่อซ่อมเสริมให้นักศึกษามี

ความเข้าใจ และมีทักษะในวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจารย์พยาบาลส่วนหนึ่งเห็นว่า นักศึกษาสามารถที่จะฝึกปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุได้ต่อไป แม้จะสิ้นศตวรรษนี้แล้วก็ตาม

ด้านการประเมินผล อาจารย์พยาบาลมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ในด้านการประเมินผลอยู่ในระดับสูง เนื่องจากอาจารย์พยาบาลเคยได้รับการจัดการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนคลินิกมาก่อน และจำนวนอาจารย์พยาบาล ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติในวิชานี้มีร้อยละ 50.8 มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งสอดคล้องกับ วัชรภรณ์ เปาโรหิตย์ (2537) พบว่าอาจารย์ที่ได้รับการอบรมด้านการประเมินผล ทำกิจกรรมการประเมินผลมากกว่าอาจารย์ที่ไม่ได้รับการอบรม ทั้งนี้อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโทบางกลุ่มที่เรียนสาขาการพยาบาล ซึ่งในหลักสูตรดังกล่าว จะได้เรียนเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงการประเมินผลด้วย ทำให้อาจารย์เข้าใจแบบการประเมินผล ซึ่งอาจมาจากส่วนกลาง หรือสร้างขึ้นเอง สามารถใช้และถ่ายทอดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางคลินิกได้อย่างคล่องตัว และมีโอกาสนำแบบการประเมินผลต่างๆ มาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม สะดวกในการใช้มากขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่า ในขั้นการประเมินผลนั้น เกณฑ์การประเมินผลมีความแตกต่างกัน และวิธีที่ประเมินไม่เป็นรูปแบบเดียวกัน มีการกำหนดตามความเหมาะสมและสภาพของแหล่งฝึกปฏิบัติ โดยเกิดจากอาจารย์มีการประชุมวางแผน และมีการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นในแต่ละวิทยาลัยจะประเมินผลนักศึกษาตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ขึ้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุด้วยโดยยึดหลักว่า นักศึกษาต้องผ่านภาคปฏิบัติด้วยความรู้และสามารถปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ

1.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง จากการสัมภาษณ์พบว่าแหล่งฝึกภาคปฏิบัติในโรงพยาบาล ยังไม่มีการแยกตึกผู้ป่วยสูงอายุ และอุปกรณ์เครื่องสำหรับผู้ป่วยสูงอายุโดยเฉพาะ ทั้งนี้ยังคงให้การพยาบาลรวมอยู่กับผู้ป่วยวัยต่าง ๆ เช่นเดิม จากการศึกษาของอารี สุจินันท์กุล (2532) พบว่าลักษณะทางกายภาพ และลักษณะโครงสร้างของโรงพยาบาล เพื่อการสอนมีส่วนเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา เนื่องจากอุปกรณ์ที่เพียงพอ สะดวกต่อการใช้ หันสมัย จัดเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งของการปฏิบัติงาน สร้างความกระตือรือร้นให้แก่นักศึกษาได้ ฉะนั้นความพร้อมของแหล่งฝึกปฏิบัติ ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ คือ ถ้าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเอื้ออำนวยต่อการจัดสภาพการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติ ก็ย่อมส่งผลต่อการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณวดี เนียมสกุล (2538) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยกับแบบเรียนที่พึงประสงค์ ของนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรต่อเนื่อง พบว่า นักศึกษาพยาบาลที่มีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยในระดับเหมาะสมมาก แบบการเรียนที่พึงประสงค์ของนักศึกษาพยาบาลจะมากขึ้นด้วย

สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์พยาบาล พยาบาลประจำการ และนักศึกษาพยาบาลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักศึกษาพยาบาลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว การเรียนรู้จึงเกิดได้จากสิ่งแวดล้อม และบุคคลมีอิทธิพลต่อกัน โดยการสังเกตและเลียนแบบ (สุรางค์ ได้วัตรฤๅล, 2533) เนื่องจากนักศึกษาพยาบาล พยาบาลประจำการ เคยศึกษาจากสถาบันการศึกษาเดียวกัน ซึ่งระบบพี่-น้อง รวมทั้งระบบอาวุโสระหว่างลูกศิษย์และอาจารย์สอดคล้องกับ ไพบุลย์ ช่างเรียน (2535) กล่าวว่า การเคารพผู้อาวุโส การนิยมยกย่องผู้ใหญ่ เป็นวัฒนธรรมและเป็นค่านิยมของสังคมไทยจึงทำให้เกิดความร่วมมือที่ดี และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบกับมีการประสานงานที่ดีก่อนการขึ้นฝึกปฏิบัติ รวมทั้งพยาบาลประจำการได้ร่วมวางแผนการเรียนการสอน ร่วมกับอาจารย์พยาบาล ซึ่งสอดคล้องกับ วิริยาภรณ์ สุวัฒน์สวัสดิ์ (2539) ได้ศึกษาวัฒนธรรมองค์การของสถาบันการศึกษาพยาบาล พบว่า อาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่จบมาจากสถาบันเดียวกัน ทำให้ความเห็นของอาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่ จะไปในทิศทางเดียวกัน แม้บางคนจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็มักจะหายไป หรืออ่อนกำลังด้วยเหตุที่ว่า มีอะไรก็ค่อยๆ พูดกัน ก็พินิจๆ และจากการศึกษาของ Windsor (1987) เรื่องการรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติงานในคลินิก พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีการเรียนรู้ ประสบการณ์การปฏิบัติงานในคลินิก จากทักษะการปฏิบัติการพยาบาล จากบุคลิกลักษณะของอาจารย์จากสิ่งแวดล้อมที่พบเห็น และ Windsor กล่าวว่าพยาบาลประจำการและกลุ่มผู้ร่วมงานในคลินิกเป็นบุคคลสำคัญ ที่ช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ และจากผลการวิจัยพบว่า ในแหล่งฝึกปฏิบัติมีเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอบรม เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุโดยเฉพาะ อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการพยาบาลผู้สูงอายุเพิ่งแยกออกเป็น 1 สาขา และยังคงต้องการได้รับการสนใจจากบุคลากรในทีมสุขภาพที่มากขึ้น รวมทั้งยังไม่มีมีการแยกเป็นตึกผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงยังรวมกับผู้ป่วยวัยต่างๆ พยาบาลที่ดูแล จึงไม่ใช่เพียงเป็นพยาบาลผู้สูงอายุเท่านั้น Windsor (1987) กล่าวว่าพยาบาลประจำการเป็นบุคคลที่นักศึกษา มีปฏิสัมพันธ์ด้วยตลอดเวลาในขณะปฏิบัติงาน นักศึกษาจะพยายามปรับตัวเพื่อเรียนแบบบทบาทของพยาบาล การช่วยเหลือ และคำแนะนำ รวมถึงการเรียนแบบจากพยาบาลประจำการ จะทำให้นักศึกษาได้พัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจ ความเป็นผู้นำและวิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้น และพบว่าอาจารย์ได้จัดให้นักศึกษาพยาบาลฝึกเสริมปฏิบัติการการพยาบาลผู้สูงอายุ ในส่วนซึ่งไม่สามารถปฏิบัติจริงได้อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากอาจารย์พยาบาล ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในด้านการดำเนินการสอนอยู่ในระดับสูง ดังนั้นกิจกรรมข้อนี้จึงอยู่ในระดับปานกลาง

2.การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติและสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุของอาจารย์พยาบาล จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการสอน และการได้รับการศึกษา หรืออบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุวดี ชูสุวรรณ (2538) พบว่า อาจารย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การปฏิบัติงาน และการฝึกอบรม

ปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศ การฝึกปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมทั้ง อาวีวรรณ กลั่นกลั่น (2538) พบว่า อาจารย์นิเทศที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงาน 2-5 ปี และ 5 ปีขึ้นไป รับรู้การปฏิบัติจริงของการนิเทศไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนุชญา ปิตรังสี (2524) พบว่า อาจารย์พยาบาลประจำหอผู้ป่วย ประสบการณ์การสอนต่ำกว่า 1 ปี 1-5 ปี และ 5 ปีขึ้นไป มีความสามารถในการปฏิบัติงานแต่ละด้าน และรวมทุกด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้จากผลการวิจัย อาจอธิบายได้ว่า อาจารย์ในวิทยาลัยพยาบาล ได้ใช้หลักการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ มีแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนปฏิบัติการ และขั้นตอนประเมินผล (สมคิด รักษาสัตย์ และประนอม โอทกานนท์, 2525) ซึ่งพบว่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน ประกอบกับวิทยาลัยพยาบาลเป็นหน่วยงานที่ค่อนข้างเล็ก ดังนั้นจึงมีความใกล้ชิด และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพัน และร่วมกันกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อกลุ่มของตนเอง (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2534) นอกจากนี้อาจารย์พยาบาลที่มีอายุมากกว่า และมีประสบการณ์การทำงาน หรือเคยศึกษาหรืออบรมมากกว่า จะสามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำกับอาจารย์ที่มีอายุ และประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า เพื่อให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับ ชูติมา มาลัย (2537) ที่ศึกษาพบว่า อาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่ได้ผล และมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะลักษณะงานของอาจารย์พยาบาล จำเป็นต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ครบคลุม ตรงตามหลักสูตร และเพื่อให้วิชาการความรู้ ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัจจุบันสังคม อีกทั้งเป็นการช่วยเพิ่มประสบการณ์ การเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการอีกด้วย เพราะการทำงานร่วมกันทำงานเป็นทีม จะเป็นการนำเอาความรู้ ทักษะที่แตกต่างกันของแต่ละคนมารวมกัน ทำให้ได้แนวความคิดที่กว้างขวางและครอบคลุมมากขึ้น ดังเช่น ทศนา แชมมณี (2537) กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม มีความสำคัญให้ผลงานที่ดีกว่าการทำงานเป็นรายบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานเป็นทีม เป็นการระดมความคิด ความสามารถของคนหลายคนมาสู่การทำงานในลักษณะ ที่ประสานสอดคล้องกัน ทำให้เกิดความรอบคอบในการคิด และการประสานความสามารถเป็นรายบุคคล

จากการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาที่พบและสำคัญนั้น คือ ความพร้อมของนักศึกษายังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร เนื่องจากนักศึกษายังไม่มียุทธศาสตร์ทางการพยาบาลที่มากพอ จากการฝึกปฏิบัติและยังอ่อนประสบการณ์ ประกอบกับนักศึกษายังไม่มีความรู้ทางภาคทฤษฎี ในวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่มาก่อนล่วงหน้า จึงทำให้งิจกรรมซึ่งอาจารย์ได้กำหนดไว้ในภาคปฏิบัตินั้น ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในระยะเวลาที่จำกัด และในการฝึกภาคปฏิบัติครั้งนี้พบว่า นักศึกษาชั้นฝึกภาคปฏิบัติซ้ำซ้อนกันหลายหลักสูตร ทำให้อาจารย์นิเทศซึ่งก็มีจำนวนน้อยอยู่ก่อนแล้ว ไม่สามารถจะให้การนิเทศอย่างใกล้ชิด และชี้ประเด็นสำคัญๆ ในการฝึกปฏิบัติได้ตลอดเวลา ซึ่งพบว่า ในแหล่งฝึกภาคปฏิบัตินั้นเองก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่มีความรู้โดยเฉพาะในด้านผู้สูงอายุ อาจ

เนื่องจากวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุนั้นเพิ่งได้รับความสนใจและสถาบันการศึกษาซึ่งเปิดสอนในสาขาวิชานี้ยังมีไม่มาก จึงอาจทำให้บุคลากรในแหล่งไม่เข้าใจถึงการฝึกปฏิบัติของวิชานี้ ฉะนั้นอาจารย์พยาบาลจึงควรเป็นผู้อธิบายและชี้แจงให้บุคลากรในแหล่งฝึกปฏิบัติเกิดความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติได้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติในวิชานี้ ควรมีการจัดการฝึกปฏิบัติในชั้นปีที่สูงขึ้น เพราะนักศึกษาจะมีความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎี และมีทักษะในภาคปฏิบัติมาพอสมควรแล้ว ซึ่งจะทำให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถมองเห็นประเด็นที่สำคัญๆ ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเหมาะสมกับจำนวนหน่วยกิตที่กำหนด คือ ภาคทฤษฎี 1 หน่วยกิต ภาคปฏิบัติ 1 หน่วยกิต

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายในแหล่งฝึกภาคปฏิบัตินั้น ในบางช่วงจำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนไม่เพียงพอ กับจำนวนนักศึกษาที่ขึ้นฝึกปฏิบัติ ทำให้ต้องมีการมอบหมายให้ดูแลผู้ป่วยที่มีอายุใกล้เคียงกับอายุ 60 ปี เพื่อประเมินสภาพของผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีมีการแยกคอร์สผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ดังนั้นผู้สูงอายุจึง admit อยู่ภายในหอผู้ป่วยที่กำหนดตามโรคที่ตนเองป่วย และแหล่งฝึกปฏิบัติก็มีจำนวนจำกัดไม่สามารถที่จะเลือกได้ ในบางวิทยาลัยได้จัดให้นักศึกษาได้เดินทางไปศึกษาดูงานในแหล่งอื่น แต่ก็พบว่าด้วยเวลาที่จำกัดในภาคปฏิบัติ และระยะทางที่ไกลทำให้เกิดความสิ้นเปลืองจนเกินไป ดังนั้นถ้าในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ มีจำนวนผู้สูงอายุที่มากพอสมควร และมีสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเพียงพอ เช่น VDO เทป , CAI ประกอบการสอนในภาคปฏิบัติ อาจช่วยให้เกิดเป็นรูปธรรม นักศึกษาเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและมากขึ้น แต่ในการเรียนการสอนภาคปฏิบัตินั้น สิ่งซึ่งจะให้นักศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้นขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ เช่น อาจารย์พยาบาล นักศึกษาพยาบาล บุคลากรในทีมสุขภาพ ผู้สูงอายุ และสภาพแวดล้อม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติให้นักศึกษามีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุนั้น ควรมีการจัดให้เรียนควบคู่กับวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ แต่ในการฝึกภาคปฏิบัติอาจจัดให้ฝึกปฏิบัติต่อจากวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่
2. ควรมีการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ โดยเน้นการร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุ และควรมีการออกฝึกปฏิบัติในชุมชน หรือ ร่วมกันกับวิชาอนามัยชุมชนในการฝึกปฏิบัติ
3. ควรมีการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ
4. ในวิทยาลัยพยาบาลทุกแห่ง ควรร่วมส่งเสริมกิจกรรมผู้สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ หรือหน่วยงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเรื่องสวัสดิการ สำหรับผู้สูงอายุในโรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ และในชุมชน
2. ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมนันทนาการให้กับผู้สูงอายุ ทั้งในวิทยาลัยพยาบาล โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ และชุมชน
3. ควรมีการศึกษาถึงความต้องการและคาดหวังของอาจารย์ และนักศึกษาพยาบาลต่อการมีแพทย์ พยาบาล และทอผู้ป่วยผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย